

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

ПЕСНИЧКИ ИСТРАЖИВАЧКИ ЕРОС КАО ВЕЧНО ВРАЋАЊЕ ИСТОГ

Песничка откровења и пошврда животног смисла

Уколико истински вреди, поезија мора бити израз увек обнављаног откровења стварности, а поготово откровења живог света и човека. Матићевски речено, поезија одиста јесте „непрекидна свежина света”, али та свежина се појављује на безброј могућих начина. Што су ти начини мање предвидиви, то је и учинак песничког говора више откривалачки, изненаднији и богатији. Он то пак јесте само под једном претпоставком: да иза свих открића стоји продубљенији и обухватнији доживљај стварности од оног какав је до њих постојао! И да нам се у тим изненадностима и открићима песничке речи непрестано указује не само свет какав нисмо до њега познавали него и свет који потврђује човекову могућност опстанка, а пре свега могућност изградње смисла свега постојећег! Живот поезије мора деловати спасоносно по живот као такав.

Поезија, у својим менама, у својој вечној потреби да се, увек изнова, иновацијски конституише, има, пре свих осталих, један једини коректив и једну једину истинску проверу, а она је садржана у неопходности ентелехијског, телеолошког утемељења људске слободе у чину трагања за самим опстанком и за смисленошћу тога опстанка. У неким облицима своје конкретизације иновативност понекад сасвим изгуби смисао када се ослони на первертиране облике искуства који нису у стању да обезбеде пунину и обухватност стварности, па ни истинско трагање за условима опстанка и за сврховитим смислом. У таквим околностима много је смисленије не инсистирати на иновацијама и на револуционарним променама свега постојећег. Тада се од иновационе парадигме и њене

захтевности човек и свет морају мало одморити, и то онако како се у сфери поезике од револуционарног заноса прелази на истраживачку посвећеност, те како се у сфери културе од авангарде прелази на постмодерно стање. Тада ће се много смисленијим показати откриће оног већ давно познатог, али заборављеног и затуреног искуства: то су ситуације у којима нам се нешто веома, веома старо може показати као вечно младо! Дијалектика откровења веома добро познаје тај сазнајни моменат када се откриће новoga препозна у ономе што је архипредметност и архистварност. Кад до таквог споја откровења и древности дође, то су благословени тренуци! Јер поезија је, парадоксално речено, заснована на страсти открића и иновирања стварности која се испоставља у облику вечног враћања истог.

Халил Џубран вели да „тајна певања се налази између вибрација певачевог гласа и куцања срца онога који слуша”.¹ У том смислу поезија је потпуно упоредива са еросом као онтичким начелом стварности и кључним човековим енергетским поривом. Кад у човеку пуном снагом проради ерос, он га протресе онако како може само архиначело свега постојећег, али тај потрес се одвија на сасвим нов, несвакидашње свеж и неочекиван начин: он се дешава, управо, као откровење! Ерос је, дакле, израз нечег архајски старог, јер припада историји не само читавог људског рода него и целог живог света, па чак и свемира, тј. универзума у целини. Ерос је, истовремено, најдинамичнији, најаутентичнији и најиндивидуалнији доживљај сваке људске јединке: он је обележен чином откровења самога себе унутар целокупног сплета генеричких својстава људског бића и стварности у целини. У томе се исказује смисао обједињавања и интегрисања нечег суштински, архајски старог и феноменолошки младог, новог у људском искуству. Вечно враћање истог у еротском животу неког човека увек се испољава на аутентичан, наглашено индивидуалан, непоновљив и незабораван начин.

Слични процеси и исходи збивају се и у аутентичности, индивидуалности и непоновљивости песничких догађања. Свака истинска поезија морала би се испољавати као изразита новина без које би аутентични израз нашег доба био неподношљиво сиромашнији, па из такве поставке проиходи императив укључивања управо те вредности и одговарајућег начина изражавања у круг свеопште прихваћених чињеница. Али, где парадокса, таман кад сагледамо све чиниоце иновирања песничких и књижевних конвенција, врло одлучно ћемо се суочити и са чињеницом да тај облик изразитих

¹ Халил Џубран, *Духовне изреке*, прев. Јасмина Пуљо, Графос, Београд, б. г., 17.

иновација проговара из дубоке архаике, из неког резервоара доживљаја са којим осећамо вековну, миленијумску присност, а тај доживљај потпуно превазилази уске оквири нашег индивидуума. Све то је тако јер песничко откривење доноси специфичну потврду животног смисла и нечег онтички важног за опстанак људског рода и света у целини.

Проблем развојних њокова

Да би се потврдила као пуни израз човекове слободе, поезија је одавно, а нарочито од почетака модернитета са Ш. Бодлером, П. Верленом, А. Рембоом, С. Малармеом, Е. А. Поом, В. Витменом, Е. Дикинсон, М. Метерлинком, Е. Адијем, А. Г. Матошем, Л. Костићем, В. Илићем, Ј. Дучићем, М. Ракићем, С. Пандуровићем, В. П. Дисом и др., настојала да буде пуно откриће стварности. Из тих разлога је модерна поезија увек трагала за оним што поезија пре тога никада није била, па је из тих резервоара сопственог небића настојала да утврди основне разлоге сопственог постојања. Са авангардним покретима друге и треће деценије XX века (Г. Аполинер, Б. Сандрар, Т. Цара, А. Бретон, П. Елијар, Ф. Супо, Г. Бен, Г. Тракл, Б. Брехт, Х. Бал, К. Швитерс, Ф. Т. Маринети, В. Мајаковски, В. Хлебњиков, А. Кручоних, Д. Хармс, Е. Паунд, Е. Е. Камингз, В. К. Вилијамс, Ј. Кашак, С. Косовел, Т. Манојловић, М. Турчин, Љ. Мицић, Б. В. Пољански, Д. Алексић, М. де Були, М. Ристић, Д. Матић, А. Вучо, О. Давичо, Љ. Јоцић и др.), као и са неоавангардом (Х. и А. де Кампос, Д. Пињатари, Е. Гомрингер, Е. Мичини, М. Перфети, П. Гарније, Ж. Ф. Бори, А. Шопен, Ф. Загоричник, Т. Шаламун, И. Сламниг, Б. Малеш, В. Радовановић, М. Тодоровић, В. Р. Туцић, В. Деспотов и др.), тај отклон у односу на оно што поезија до сада није била постајао је све очигледније присутан, обликован императивом револуционарне, радикалне измене поезије и света, чак и по цену повремених или трајних жртвовања на путу вечитог трагања за смислом свега постојећег. Током тих догађања поезија је била изложена трима радикалним процесима (деспиритуализације, дефикционализације и дематеријализације књижевног чина), који доприносе да она све више губи од оних драгоцених функција значајних за човеков опстанак, а све више развија поступке сопственог утемељења као поетичко-иновативне, истраживачко-техничке чињенице. Поезија је све очигледније постајала препознатљива и другачија у односу на традицију, она је умела да буде изузетно подстицајна и откривалачка, али све мање је у њој присутна потреба да се таквом креативном праксом утврђује и поспешује опстанак људског рода и његовог света. Ако смо данас драматично суочени

са губитком таквих смислоторних функција песничке речи, није ли настао тренутак императивног повратка песничкој архаици као откровењу стварности и вечном враћању истог?

Као песници средње линије, који своју формулу модернитета успешно граде чувајући високо релевантну спиритуалну, фикционалну и материјалну димензију песничког чина, јесу песници попут Ш. Бодлера, П. Верлена, А. Рембоа, П. Валерија, П. Клодела, С. Ц. Перса, А. Мишоа, В. Б. Јејтса, Т. С. Елиота, Е. Л. Мастерса, В. Х. Одна, А. Гинзберга, Ш. Хинија, Ш. Георгеа, Р. М. Рилкеа, П. Целана, Х. М. Енценсбергера, Ћ. Унгаретија, Г. Г. Лорке, Ф. Песое, Х. Л. Борхеса, К. Кафавија, Ј. Сеферија, А. Блока, Б. Пастернака, О. Манделштама, Н. Заболоцког, А. Ахматове, М. Цветајеве, Ј. Бродског, Ч. Милоша, Т. Ружевича, З. Херберта, В. Шимборске, Л. Благе, Н. Станескуа, Ј. Пилинског, Ш. Вереша, Т. Транстремера, Р. Тагоре, Х. Џубрана, Е. Коцбека, Т. Ујевића, А. Б. Шимића, С. Михалића, Д. Драгојевића, Ј. Дучића, В. П. Диса, М. Црњанског, Р. Петровића, М. Настасијевића, Р. Драинца, В. Попе, М. Павловића, И. В. Лалића и др. Ти најбољи песнички примери нам показују како поезија може да, наизглед, напусти традиционалне функције изградње смисла, али да се истовремено тим функцијама враћа на убедљивији и неочекиванији начин него што би се то постигло без претходних лутања и упорних истраживања. Најубедљивија досегнућа смисла постижу се онда када нам се учини да смисла више нема, а он се изненада појави у ситуацијама које се чине безизлазним. Управо у тој неочекиваности и у том обрту, поезија као откровење најефектније остварује своју мисију.

Такав обрт најуспешније се остварује тако што се упорно трага за, наизглед, радикално новим, у прошлости сасвим непознатим феноменима које испоставља савремени, модерни и постмодерни свет. Застати згрчен над неочекиваношћу нових појавних облика света и укочити свест пред тим облицима не изгледа нарочито смислено. Хераклит би из дубина архајске, митско-философске свести рекао: „Глуп човек има тај обичај да остане запањен на сваку (нову) реч коју чује.”² Изненадним обасјањима света најумније је приступити са спремношћу да се сагледа и некакав дубљи, скривенији смисао у феноменалности бића која су нас засенила. А удубљивањем у природу тих и таквих феномена пре или касније сусрешћемо се са облицима стварности који представљају њихов аналогни, или генетски, или узрочно-последични, или само привидни и виртуелни адекват. Кад се у поетској свести успостави

² Мирослав Марковић, *Филозофија Хераклића Мрачноџ*, Нолит, Београд 1983, 206.

некакав предмет, он почиње да ради у мноштву различитих и саввим неочекиваних праваца. Откривање огромних пространстава таквих дисеминационих процеса омогућује поезији да делује истовремено као откровење, али и као архаика; као индивидуални, изненадни доживљај, али и као архајски, онтички ерос. У том двоструком продирању и откровењу крије се оно највредније што поезија може да понуди.

Трошност и ефемерност феномена који конституишу наш данашњи поглед на свет најбоље је, стога, суочити са временитошћу човековог постојања уопште, а временитост надаље довести до равни безвременог и вечног, ма колико људска мисао данас сумњала да тако шта уопште постоји. Досадашња искуства нам јасно говоре како се ове шире и више димензије човекове смислоторности најнеочекиваније откривају управо у њој самој, у поезији. Поезија, по својој природи, може такво откровење смисла да обезбеди, али да ли то могу и поједини песници, то је питање на које се одговара само аутентичном, непоновљивом природом дела у настајању. Због тога сва ова начелна питања мора да разрешава сам песник, и то сваким својим стихом, сваком песмом, сваком књигом, као и целином свога опуса. Уколико жели да буде на висини задатка који песнички дух испоставља, песник мора да, увек изнова, открива самога себе, да открива читав свет у којем постоји и да у њему гради мисао свега постојећег.

Свети медија и њојске комуникације

Последњих стотинак година у средиште пажње песничке и књижевне креативности испоставили су се облици медија и поетске комуникације који доминирају у нашем времену, па песници природно на те изазове одговарају онако како им њихово знање и сензибилитет налажу. Медијски феномени попут штампе, радија, телеграфа, телефона, филма и телевизије постали су већ чиниоци класичног модернитета, па је без њих немогуће замислити слику света човека модерног и постмодерног доба. Последњих деценија пак у средишту медијске пажње нашао се интернет као најсложенији интермедијални и интерактивни облик комуникације који је икада осмишљен. То не може а да не остави озбиљне последице на најкреативније облике књижевне и песничке праксе. Основна природа књижевног и песничког израза садржи нешто архајски старо, али тој старини увек можемо придодати и елементе који је чине саставним делом нових времена у којима живимо и стварамо. Притом, чиниоци модернитета нису некакав прости додатак нечем старинском, него су они последица промишљања како се оно песнички

старинско може одржати делатним и у епохама које су битно другачије од давно прохујалих времена. Дијалектика укрштања архајског и модерног света успоставља се дубоким доживљајним чином, а не простом агломерацијом и кумулацијом чињеница различитог профила, често без реда и поретка.

У свим феноменима који се намећу са јаким револуционарним, футуристичким претензијама могу се, чак релативно лако, одвојити они чиниоци чији су доприноси површни, лишени темељније и дубље укоренености у бићу постојећег, с једне стране, од оних чинилаца који, као трагачи за скривеним дубинама, могу бити од највећег смисаоног значаја, с друге стране. Не умети одвојити та два нивоа уметничких визија, то значи заувек остати у оквиру пуког техничког поимања управо оних ствари које се могу и морају сагледавати у пуној духовноисторијској садржајности и смисаоној пунини. Не умети одвојити та два нивоа уметничких визија, то значи остати потпуно збуњен пред сложеностју и чулном шароликошћу савременог света, те остати беспомоћан у трагању за креативним перспективама које воде ка дубинама архајске стварности. Један од најубедљивијих израза ове збуњености и беспомоћности садржан је у опредељењу многих стваралаца који олако пристају на тезу о ефемерности, те потпуној трошности сваког стваралачког чина, па и песничког. Убеђење да и песницима предстоји да се предају законитостима тржишта, економије и профита јесте једна од најопаснијих заблуда и системски спровођених лажи, заснованих на промовисању ефемерности у највише инстанце песничког чина. Као што чисти ерос или монашки доживљај Божјег присуства немају материјалну цену, тако и аутентични песнички чин не може да се изрази економским вредностима. Песник стога мора очувати слободу свога духа и мора се уздићи изван сваког облика зависности, док је једина његова зависност она која му омогућује пуну слободу – зависност која произлази из посвећености песништву и песничком откровењу као вечном враћању истог.

Поезија може да станује било где, али ма где настала, она мора непрестано да чува своју архајску пуноћу песничког постојања света, као што мора да обезбеди виђење света као откровења. Културолошки посматрано, поезија може постојати у оквирима чисте усмености, што су показале оне најважније фолклорне традиције у којима се појавила врхунска песничка креативност. За српске песнике не може остати безначајна чињеница да је управо српска усмена поезија један од светски релевантних феномена, те да су њен свеукупни значај тек знатно касније почели да досежу српски аутори писаних књижевних дела. Поезија може постојати и у оквирима преписивачких активности, што су нарочито убедљиво показале

највредније средњовековне културе уграђене у целокупно наслеђе света. За српске песнике не може остати безначајна чињеница да је управо српска средњовековна писменост и књижевност једна од, такође, светски релевантних феномена у којем су богословље, поезија и историја проговорили у најприснијем сродству.

Поезија, наравно, најдинамичније постоји у оквирима културе писмености и штампане књиге, а њени развојни токови показали су изузетно моћну подстицајност у погледу развојних токова поезије и књижевности у целини. Поезија и књижевност су најмоћније развојне подстицаје задобиле управо у овом периоду, а српска књижевност је достигла врхунске домете (Његош, Лаза Костић, Дучић, Дис, Андрић, Црњански, Селимовић, Ћосић, Попа, Павловић, Раичковић, Иван В. Лалић, Киш, Пекић, Павић и др.), упоредиве са дометима најразвијенијих култура света.

У амбијенту савремене културе коју одликује доминација електронске комуникације и високо развијеног информатичког друштва, поезија задобија неке нове функције: штампана књига и даље је важан медиј, али све више се траже нови облици попут електронске књиге, ЦД-рома, објављивања песничких текстова преко друштвених мрежа и сл. Поезија осваја нове медије, а с тим у вези долази и до извесних промена типова песничке текстуалности. Ипак, до кључних, револуционарних промена текстуалне праксе дошло је знатно раније, још у епохама авангарде и неоавангарде, а на темељу таквих текстуалних пракси, као и пракси нешто одмеренијих, модерних, модернистичких и постмодерних типова поетике, поезија је тражила и налазила сопствене развојне перспективе. Притом, у условима развијене производне конкурентности песници се умеју претварати у развијени технопоетички менаџмент, често неспреман да се подухвати естетски најзахтевнијих облика истраживања смислености постојања и свеколиког сабирања смисла човекове егзистенције. На тим процесима очувања естетске релевантности песничког чина ваља упорно и делатно, а још више визионарски и откривалачки радити, а највећим непожељницима у том посвећеничком трагању ваља прогласити оне који настоје да унапред онемогуће сваки говор о смислености и бесмислености човековог постојања, те песничког сведочанства о томе. Само такво опредељење и одлучно делање могу допринети да се врати поверење у поезију и њене изражајне потенцијале.

Сви ти процеси разграничења чисто технопоетичког, с једне, и дубински смислотворног облика говора, с друге стране, много су, међутим, старији од скорашњих облика испостављања ових поетичких дилема, а постојали су и у временима када смо вековима, па и миленијима били далеко од разних облика савремене медијске

праксе. Облици интермедијалности у веома видљивом облику постојали су још у антици, а поготово су систематски испитивани у периоду барока, да би тек током XX и XXI века постали изразито доминантни унутар перцептивног поља и концептуалног оквира књижевности као уметности. Чак и појам хипертекста дефинисан је шездесетих, а у неким елементарнијим облицима још четрдесетих година XX века, дакле – пуне три, чак и пет деценија пре него што је интернет, током деведесетих година, почео да заузима простор у постмодерном медијском доживљају света. Нови светови увек започну знатно раније него што се испоставе у својим, јасним појавним облицима.

Гонетиње светиња као империјив

Духовноисторијски и историјскопоетички посматрано, револуционарност песничког језика одавно је прешла своју кулминациону тачку. Од времена историјске авангарде, као и касније потврде у времену неоавангарде, та је револуционарност у великој мери исцрпла своје изражајне могућности, па је ова врста истраживања прилично истрошена. Данас углавном можемо рачунати са релативно ситним, често и патвореним облицима револуционарног духа, будући да су они крупнији захвати, који стреме ка изменама читавог система песничтва и књижевности као институције, већ темељно испробани. Стога одавно имамо тежак, понекад и непријатан утисак како у нашем времену суштинских револуција у књижевности нема, упркос томе што их још многи прижељкују. Можемо се само тешити некаквим ситнијим променама које бисмо, у склопу патвореног револуционарног заноса, могли некритички проглашавати епохалним изменама свега постојећег. Уколико пак будемо по сваку цену одржавали реторику револуционарне измене света, добијаћемо сасвим погрешне слике стварности и поезије, а измицаће нам оно највредније, способно да одговори на изазове савременог света. Елиот је управо то уравнотежење динамичких процеса темељно обавио у поезији и књижевности, у критици и култури модернистичке и авангардне епохе: он је, непосредно после Првог светског рата, показао како је испразна реторика чисте револуционарности и како је она веома опасна по опстанак човека и његове културе. Одбравивши појам традиције у времену када је традиција проглашавана као заувек истрошен, превазиђен и штетан појам, овај песник, есејиста и драмски писац утврдио је рационални смисао на којем се могу утемељити значење и смисао песничког дела који би били трајнији од свакодневне, производне или рецептивне, технопоетичке или тржишне ефемерности песничког чина.

Једна од највећих заблуда нашег времена јесте идеја да се морамо бавити превасходно феноменима садашњости или пројектоване будућности, а да нам ситуација прошлости може бити само извор фрустрација и дезинформација. Критикујући такве заблуде, Елиот јесте био суштински у праву, а његова сазнања вреде и данас, премда његово конкретно песничко и поетичко искуство уопште не мора бити релевантно за многе данашње песнике. И данас, као и у Елиотово доба, као и вековима раније, сваки песник може и мора да успостави сопствену традицијску линију засновану на његовом сасвим личном избору, избору који може деловати крајње произвољно, чак и неутемељено, али који, без обзира на већу или мању општу важност, у конкретном случају даје или не даје ваљане резултате. Једино што оправдава сам тај избор јесу управо резултати и исходи које ће песник постићи у својој песничкој пракси.

Што се песничког успеха тиче, број објављених примерака поетских књига није никакво суштинско мерило. Тиражи песничких књига јесу мали, као што су и ранијих година и деценија, а поготово векова били мали. Но, своју вредност песништво не доказује великим тиражима књига него је заснива на снажном дејству у дубинама бића мањег броја људи, спремних да претресу трагове смисла које речи собом носе и спремних да изазову реакције бића на такав говор о смислу. Своје дејство на шире друштвене слојеве поезија углавном обавља посредством изразито сензибилних људи, спремних да после иницијације њеним изазовним духом и сами постану резонатори и емитери таквих драгоцених вибрација. Притом те вибрације немају строго историјски, већ досежу онај суштински – ванисторијски смисао поезије. Или, како то Џубран вели: „Уметност настаје кад се тајна визија уметника и манифестација природе сложе да нађу нове облике.”³ Иновација је, дакле, само један аспект феномена, и то онај историјски, а преостала два чиниоца (уметникова визија и манифестација природе), у великој мери анисторијски одређена, морају да се сложе и хармонизују са оним првим како би уметничко дело било истински вредно. Уметност, па и поезија, увек је нека врста споразума и усаглашавања пролазног и непролазног, историјског и ванвременског, временског и вечног.

Оно што данас песнички постоји не може се никако одвојити од онога како се некада постојало и како ће се у будућности постојати. У конкретној песничкој пракси најчешће препознајемо како је једној од ових трију димензија неминовно дата предност, али тај гест никако не може искључити оне друге две преостале временске димензије бића и света. Те две димензије биће само дискретније

³ Х. Џубран, нав. дело, 21.

постављене, али неће и не могу бити елиминисане. Уколико се и покуша обавити таква елиминација, направиће се тешка јерес једнодимензионалног обликовања поетског бића, а од таквих редуктивних поступака, дугорочно посматрано, никакве среће нема. Такви поступци могу бити од користи у маркетиншке и пропагандистичке сврхе, али на путевима ка таквим сврхама истински дух поезије не пребива трајно него само инцидентно.

Поезија будућности упориште ће тражити у човековим суочењима са многим, сасвим видљивим, опипљивим и материјалним или крајње невидљивим, скривеним и хипотетичким феноменима, па отуда бављење прошлошћу и традицијом, колико и бављење садашњошћу и будућношћу, и даље садржи дејство дискретних али конститутивно важних стваралачких чинилаца. И најреалистичнији и најфантастичнији, и најстварнији и највиртуелнији, и најконкретнији и најапстрактнији песнички изражајни капацитети могу, па и морају наћи уравнотежења, после свих облика антагонизама и агонизама, нихилизама и футуризама какви се у песништву с разлогом могу препознати. Да ли ће се тај начин уравнотежења манифестовати као писање у камену или шарање по песку, да ли ће то бити израз материјалне робусности, вештине *land-art-a*, интервенција у простору и прављења вербалних асамблажа, или ће то бити израз материјалне тананости и неухватљивости источњачке мандале, молитвеног бруја или неких других, концептуалних облика дематеријализације дела, то није питање које треба тврдо, догматички решавати. Могућа су сва искуства која доводе до ваљаних, промишљених и узбуђујућих исхода. Песник трага за свим оним што биће јесте, па му ништа у бићу постојећег не може бити страна!

Уколико критика има икаквога смисла, онда је то смисао подстицаја на безмерна креативна прегнућа. Таква функција критике је данас утолико потребнија што живимо у времену које је постало врхунски мајстор обмана и лажи, при чему се као суштинска намећу савршено периферна и неважна питања, а права и истинска питања човековог бића стављена су на маргину јавног дискурса, па се, веома често, и не виде. Непрестано развијати запитаност над светом, изазивати човеково чуђење па и критичку свест у односу на све појавне облике живота и света, то мора бити један од важних и трајних задатака истинске поезије, као што мора бити и важан део образовног система, који држи не само до себе него и до човека као повлашћеног бића свемира. Све то јесте могуће само уз услов да ти песникови вијугави, индивидуални, трагалачки путеви воде ка откровењу света и ка одбрани смисла човековог постојања. Песник је позван да решава не само питања свог

индивидуалног статуса него и вечна питања човековог бића, смисла његовог друштвеног постојања, те универзалног, онтичког поретка свега постојећег.

Изражајни апсолут своје седиште налази у сложености човековог бића, као и у бескрајности свега постојећег, а тај се апсолут никако не може исцрпсти. Тако нешто је Хераклит констатовао већ и за (људску) душу, а немоли за свеколики универзум: „Души граница нећеш наћи, па макар обишао све путеве: тако је дубоко (скривена) њена мера!”⁴ Говор о смислу свега постојећег никако, дакле, неће моћи да исцрпи сам смисао, као што ни душа, биће, стварност не могу никако бити истрошени, нити велики и мали светови, макрокосмос и микрокосмос могу бити заокружени и доведени до јасности која би елиминисала сваку потребу за заго-нетношћу и тајнама света, за отвореношћу комуникације и истинском запитаношћу песничког духа. Халил Џубран на једном месту вели: „Открио сам тајну мора размишљајући о роси.”⁵ Сваком песнику је у задатак дато да о мору гонета у суочењу са росом, као што је и у суочењу са морем неминовно гонетати о природи росе. Те распоне, који путеве преласка од једне до друге инстанце чине непрегледним и бескрајним, песник може и мора сачувати као привилегију сопствене удубљености у свет и његове појавне облике. Само тако, а упркос свим облицима технопоетичког и сцијентистичког, машинског и компјутерског искушења, песници могу бити достојни савременици свога доба, али и – по Шелијевим речима – „жреци несхваћеног надахнућа” и „непризнати законодавци света”.⁶

Мој ѿуӣ и моја луӣања

Сваки песник мора решавати питање судбине поезије истовремено решавајући и питање сопственог бића и питање света и универзума. Песник има право на све своје специфичности и на укупну сложеност свог развојног пута, а замерати му због бурних промена, то значи не разумевати динамичку, еруптивну природу не само поезије него и света у којем живимо. Песник има право на своје заносе и пркосе, на своје крупне истине и еруптивне визије, на велике енергетске инјекције и јаке терапеутске третмане после којих би свет требало да добије сасвим нови изглед и нову ауру. Само тако песник може, и даље, с правом бити називан жрецом и непризнатим

⁴ М. Марковић, нав. дело, 150.

⁵ Х. Џубран, нав. дело, 9.

⁶ Перси Биш Шели, „Одбрана поезија”, прев. Ранка Куић, у: *О ѿоезији*, прир. Боровоје Недић, Просвета, Београд 1956, 139.

законодавцем света. Песник такав може бити чак и у случају његовог потпуног несналажења у животу, чак и уколико није у стању да уреди и сопствени стан, а немоли читав свемир, чак и уколико се покаже невешт да обавља читав низ практичних послова и да регулише елементарне социјалне релације. Он ће све то успешно превазићи уколико буде спреман да се суочи са највишим питањима постојања, са укупном драматиком човековог бића и са свеобухватношћу свега постојећег.

Као креатор имагинативне стварности, као жрец надахнућа и непризнати законодавац света песник има право и обавезу да уређује универзум у складу са својим визијама и на начин на који га он императивно обликује. Уколико се не осмели да тако нешто макар покуша учинити, песник престаје да буде песник, а претвара се у послушног административног бележника постојеће стварности, претвара се у ђату несвесног ичега другог осим пуких формулара који су му понуђени из фондуса елементарне писмености нашег доба. Да би се избегло пуко администрирање у свету оваквом какав је, песник би морао да се суочава са отвореним и болним питањима, са развојним перспективама, као и коначним исходима и смислом живота и стварности. Крајње је конформистичко решење уколико песник непрестано следи поетичке оквире успостављене у неком претходном добу: тако се може писати у недоглед, али ће код сваког истинског песника морати да се испостави отужан утисак да то написано више не разговара присно са светом око себе.

Тражећи облике тог присног разговора, ја сам се као песник нужно мењао, па сам самоме себи испостављао веома различите налоге, и то у мери у којој је и моје сагледавање света постајало другачије. У тим променама стицао сам многе нове саговорнике – читаоце и критичаре, а ти дијалози јасно су исказивали пуни смисао и подстицајност комуникационих функција песничког чина: њихова читања умела су да испоставе истинска херменеутичка открића. Има, додуше, критичара и читалаца који ми не праштају моје немире и трагања, па и извесну промену поетичких образаца: они би, ваљда, више волели песника који би, попут каквог пса, био чврсто везан за кућицу која му је намењена. На тако нешто ја никада, па ни сада не могу да пристанем: слобода лутања и истраживања јесте један од основних предуслова без којих не могу и нећу песнички да постојим. Поменути ригорозни критичари-догматичари не опраштају ми, такође, ни бављење духовноисторијском димензијом човековог постојања, а они би желели да сваки помен духа и историје буде проглашен чином музејске перфекције и израз чисте спремности да се убије сваки облик живог живота. Њима се, дакако, не може допасти онај део мога опуса у којем показујем

како је духовни, молитвени и мистички живот и те како потребан, присутан и делатан у култури нашег доба. Такво окретање духовноисторијској стварности умело је понеком критичару да заличи чак и на чин нарушавања аутономије песништва и књижевности, а поготово на оспоравање кодекса политичке коректности. Међутим, уколико се прихвати динамичан концепт поезије као израза вечитог немира човековог ума, његових чула и његовог сензибилитета, онда озбиљнијих разлога за забринутост нема: поезија мора за себе сачувати право да улази у све ризичне, па и забрањене зоне. Уколико то не чини, онда она није и не може бити истинска поезија! А истинску поезију ништа не може зауставити уколико одиста постоји њен аутентични разлог постојања: „Воденични камен можда падне” – вели Џубран – „али ће река наставити свој ток ка мору.”⁷

Поменути критичари – углавном на трагу постмодернистичких начела, схваћених као облик идеологије која тврдо обавезује – приговарали су ми да сам начинио поетички салто мортале, те да сам био неоавангардиста, а сад сам некакав конзервативац. Али кад би пажљиво осмотрили све оно што сам урадио, они би могли јасно да уоче да ја никада нисам био неоавангардиста у пуном смислу речи, премда ће у мом опусу наћи много тога што садржи чак и веома очигледну, знатну неоавангардну поетичку релеванцију. Исто тако ја никада нисам постао конзервативац, него само веома доследно испитујем духовне и историјске вертикале српске културе и традиције, а све то чиним тражећи облике њиховог данашњег важења и специфичне релеванције везане за доба у којем живимо. Да је то одиста тако, довољан је доказ садржан у типовима текстуалности које су у новијим мојим књигама-поемама на делу: ту се текстови јављају као специфични облици конкретистичке праксе, нађених текстова, ready-made писања, хиперреалистичке слике света и историје приватног живота, а неће се наћи некаква тврда супстанцијалност, поетичка тромост и подразумевана општа слика света убеђеног конзервативца и крутог традиционалисте. Уколико би неко тражио теоријску перспективу за оно што сам начинио у својих неколико најновијих песничких књига-поема, најприменију платформу могао би наћи у специфичној, фукоовски интонираној археологији знања, тачније археологији самоспознаје.

Себе сам сматрао и сматрам постмодернистом, али посебне врсте, а ту специфичност изразио сам синтагмом „исихастички постмодернизам”, синтагмом коју одавно већ користим као интимну поетичку ознаку за оно што стварам. Та ознака може да обухвати како моје младалачки страсне језичко-текстуалне авантуре,

⁷ Х. Џубран, нав. дело, 20.

блиске неоавангарди (*Трула јабука; Ракљар. Желудац; Земљојис; Тојло, хладно; Абракадабра; Хой*), тако и духовноисторијска сагледања мојих потоњих књига-поема (*Везници; Појџајник; Свейшлник; Камена чџенија*, као и управо завршена књига *Мајични млеч*). Оваква поетичка позиција дозвољава како поглед у дубоку прошлост и у запретене токове традиције, тако и поглед у садашњост и будућност који тек треба да се препознају и опишу. Своје песничке светове ја примам као открочења, а кроз њих допирем до архајских дубина које ми шапућу о вечном враћању истог! То је мој ерос, о томе сведочи моја поезија!

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

НЕГДЕ У ЕОНСКОЈ СФЕРИ, СВЕТЛОСНА ДУША
НИКОЛЕ ТЕСЛЕ САЗИВА СКУПШТИНУ
БЛАГОСЛОВЕНИХ НАУЧНИКА

Браћо и сесѝре,
Одлучио сам да вас ѝзовем
Како бисмо одавде, из љуѝљиве вечносѝи,
Прођоворили свеѝлошћу звезда и ѝланеѝа,
Самођласника и суђласника. Неко наиван,
Да не кажем – ѓлуй, ѝврдѝо би
Да немамо сад ми шѝа ѓворѝиѝи,
Јер ѝрошћло је наше. Али ја вам велѝм:
Све до аѝокалиѝсе
Душе наше шѝаѝу и роморе!
Само мора биѝи некођ ко ће
Ту енерђију збора ѝрихвѝаѝиѝи
И разумеѝи: не учини ли ѝо макар
Један једини живи човек, шѝаѝаѝ и ромор
Биваће све ѝишћи на овој ѝланеѝи,
А онда ће ѓа сасвим несѝаѝиѝи, овде,
Где живе они који немају ушћи да чују!
Ја чујем муву како војничким кораком
Труѝће ѝо сѝолу, ја чујем како
Трава расѝе! Свеѝом су се силне
Енерђеѝиске ниѝи, невидљиве
И неунишћѝиве, изукрѝѝале ѝако
Да ѝела наша ѝо чворишћѝима укрѝѝаѝања
Проналазе сама себе! А ја вам кажем:
Научѝиѝе ходѝиѝи водоравним сѝазама, ѝад уѝврдѝеѝеѝе
Оѝсѝанак у времењу! Људе сѝе ѝиѝе увезали
Ниѝиѝа овођа свеѝа. Али кад се научѝиѝе

Хода̄ӣи ус̄иравно, у висине,
До Божје̄з ума и вечностӣи доћи ће̄ӣе,
Као силна бла̄осӣи мона̄цко̄з̄ послања.
У шом укр̄ӣӣају временӣио̄з̄ и вечно̄з̄,
Људско̄з̄ и божанско̄з̄, налази се изворӣӣӣе
И шемељ све̄за на чему космос,
И знање о њему, по̄чива. Само енер̄џија
Љубави и знања с̄ио̄јӣӣи може макрокосмос
И микрокосмос! То је извор све̄ӣлос̄ӣӣи живе,
Из које сад као ноћна шама, сад као
Сунчев сјај, по̄улсира чиӣав
Све̄ӣ, природа, шӣи
И ја!